

Рецензенти:

Галус О. – доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Л. – доктор педагогічних наук, професор

Вовк Валентин – завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, кандидат психологічних наук, доцент, e-mail: vovk551957@mail.ru

Vovk Valentyn – head of the department of psychology of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, candidate of psychological sciences, associate professor, e-mail: vovk551957@mail.ru

Ярова Марина – доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: ankromansia@mail.ru

Yarova Maryna – assistant professor of the department of theory and methods of music arts, of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, candidate of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: ankromansia@mail.ru

Цитуйте цю статтю як:

Вовк В., Ярова М. Музично-естетичне виховання учнів початкових класів. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 28–33.

Cite this article as:

Vovk V., Yarova M. Music-Aesthetic Education of Primary School Pupils. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 28–33

УДК: 378: 06.044.5:338.48

ЯРОСЛАВ ВОВЧОК,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(Україна, Івано-Франківськ, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»)*

YAROSLAV VOVCHOK,

*candidate of pedagogical sciences, associate professor
(Ukraine, Ivano-Frankivsk, SHEE «Vasyl Stefanyk National Precarpathian University»)*

orcid.org/0000-0001-8542-3026

**Ефективність професійної підготовки менеджерів
етнографічного туризму за умов експериментального навчання**

**Efficiency of Professional Training of
Ethnographic Tourism Managers under Experimental Learning Conditions**

У статті автором охарактеризовано методiku і подано результати експериментального дослідження, проведеного для перевірки ефективності розробленої моделі підготовки майбутніх фахівців – менеджерів етнографічного туризму. На формульованому етапі експерименту показано змістове наповнення процесів формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного і професійно-орієнтованого компонентів у структурі розробленої моделі підготовки студентів до здійснення етнографічної туристичної діяльності. На професійно-діяльнісному етапі акцентовано увагу на практичних аспектах організації етнографічного туризму, проблемах, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності менеджерів туризму. Відтак використано такі методи і форми організації навчання: ділові ігри, проектні технології, професійні тренінги, а також проходження виробничої практики на туристичних підприємствах. Ділова гра є певною мірою імітацією професійної діяльності; у діловій грі відбувається діалог на професійному рівні, зіткнення різних думок і позицій, взаємна критика гіпотез і пропозицій, їх обґрунтування і зміцнення, що веде до виникнення нових знань та уявлень, допомагає набутти досвіду професійної діяльності. Автором було проведено аналіз можливості використання цього досвіду з метою його впровадження в систему професійної підготовки персоналу туристичної галузі України.

Ключові слова: готовність студентів, ділова гра, етнографічний туризм, експериментування, формульований етап.

Efficiency of professional training of future specialists in higher educational institutions is determined by the content of educational material, a set of appropriate methods and forms of organization of students' educational activities, the competence of teachers, cognitive activity of students and other factors. And it is

achieved by applying an integrated approach to the organization of educational process and the training of highly skilled tourism specialists. At the same time, it is important to take into account various aspects of the professional training of future tourism managers when developing and implementing the author's own model.

Conducting experimental research in the system of complex training of future specialists for the organization of ethnographic tourism is an important part that allows to determine and trace the preparedness of students to conduct appropriate tourism activities. The experimental process makes it possible to verify the knowledge and skills acquired and realized by students to design ethnographic tourism. As a result of the experiment, the author's own model of the training of future managers to organize ethnographic tourism, the effectiveness of its influence on improving and enriching the educational and training program for the ethnographic tourism managers has been reflected. And at the formative stage of the experiment it is important to reveal the processes of formation of the motivational, cognitive, communicative and professional components of the individual. At the professional level, attention is focused on the practical aspects of organizing ethnographic tourism, problems that may arise in future professional activities of tourism managers. Therefore, the following methods and forms of training organization are used: business games, project technologies, professional trainings, as well as the passing of industrial practices at tourist enterprises. The business game is to some extent a simulation of professional activity; in a business game there is a dialogue at the professional level, a collision of different opinions and positions, mutual criticism of hypotheses and proposals, their justification and strengthening, leading to the emergence of new knowledge and ideas, helps to gain experience in professional activities. The author analyzed the possibility of using this experience in order to introduce it into the system of vocational training of the personnel of the tourism industry of Ukraine.

Key words: students' preparedness, business game, ethnographic tourism, experimentation, formation stage.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Проведення експериментальних досліджень у системі комплексної підготовки майбутніх фахівців до організації етнографічного туризму є важливою складовою частиною, що дозволяє визначити і простежити готовність студентів до проведення відповідної туристичної діяльності. Процес експериментування уможливорює перевірку здобутих і реалізованих студентами знань, умінь і навичок із проектування етнографічного туризму. Унаслідок експериментування знаходить відображення власне авторська модель підготовки майбутніх менеджерів до організації етнографічного туризму, ефективність впливу її на покращення, вдосконалення і збагачення навчально-освітньої програми підготовки менеджерів етнографічного туризму. А на формульованому етапі експерименту важливим є розкриття процесів становлення мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного і професійного компонентів особистості.

Аналіз досліджень і публікацій... Розроблення й реалізація моделі підготовки майбутніх менеджерів до організування туристичної діяльності знайшла відображення в багатьох наукових дослідженнях – провідних учених і молодих дослідників, оскільки без практичної реалізації теоретичних напрацювань і без сучасних новітніх наукових технологій важко досягнути комплексного підходу до навчально-виховного процесу та відповідно ефективності професійного навчання. Оскільки методологічні засади професійної підготовки менеджерів туризму закладені в працях В. Федорченка й Н. Фоменко, що стали підґрунтям для розкриття багатьох основоположних питань, то й актуальністю відзначаються розроблені ними моделі підготовки менеджерів туризму. Разом із тим, потрібно й далі розробляти нові методики й програми підготовки менеджерів туризму. У зв'язку з цим у роботі запропоновано експериментальне дослідження ефективності власної моделі професійної підготовки фахівців із організації етнографічного туризму.

Формулювання цілей статті... **Метою статті** є здійснити експериментальну перевірку ефективності впровадження до навчально-виховного процесу запропонованої моделі підготовки майбутніх менеджерів до організації етнографічного туризму і показати формульований етап експериментування з основними складовими частинами – мотиваційно-ціннісною, когнітивною, комунікативною і професійно-діяльнісною – для втілення розробленої моделі.

Виклад основного матеріалу... Ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі зумовлена змістом навчального матеріалу, сукупністю відповідних методів і форм організації навчальної діяльності студентів, компетентністю викладачів, пізнавальною активністю студентів та іншими чинниками. І досягається в умовах застосування комплексного підходу до організації навчального процесу та підготовки висококваліфікованих спеціалістів із туристичної діяльності. При цьому важливим є врахування різних аспектів професійного навчання майбутніх менеджерів туризму під час розроблення і втілення власне авторської моделі.

Специфіку власної моделі підготовки менеджерів етнографічного туризму склало поетапне реалізування її за визначених організаційно-педагогічних умов на формувальному етапі експерименту, який проведено в 2015–2017 рр. на базі Інституту туризму ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (102 студентів – експериментальна група) та географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (104 студенти – контрольна група).

Теоретичним підґрунтям впровадження моделі професійної підготовки майбутніх менеджерів до організації етнографічного туризму стали компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, контекстний, соціокультурний методологічні підходи. Такі підходи використано для проектування навчального процесу студентів туристичних спеціальностей. Формування базових компетентностей було закладено в основу авторського спецкурсу «Організація етнографічного туризму в Івано-Франківській області: теорія і практика», а поглиблення їх – в основу комплексного підходу до проектування змісту дисциплін соціально-гуманітарної, фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки студентів.

Упровадженню розробленої моделі передував аналіз змісту робочих навчальних планів та програм напряму підготовки «Туризм». Завдяки такій роботі було визначено етнографічний потенціал навчальних дисциплін циклу природничо-наукової та професійної і практичної підготовки («Основи туризмознавства», «Туристичне краєзнавство», «Туристичне країнознавство», «Географія туризму») та в результаті аналізу суті, завдань і перспектив вивчення їх реалізовано контекстний підхід. Під час моделювання змісту навчального матеріалу взято до уваги рекомендації В. Федорченка (реалізація суб'єктивної позиції студента; використання системи оцінювання, орієнтованої на врахування змін, які відбуваються в суб'єктивному досвіді студента; активізація емоційно-ціннісного ставлення студентів до своєї самостійної діяльності засобами рефлексії) [7].

Реалізація етнографічного контексту професійних навчальних дисциплін співвідноситься з першим етапом теоретично-практичної підготовки майбутніх менеджерів туризму, *мотиваційно-ціннісним*, що триває з II до IV семестру. На цьому етапі відбувається постановка цілей, окреслення завдань і обґрунтування мотивів навчання студентів; формуються психологічні новоутворення, пов'язані з професійним становленням особистості. Власна експериментальна перевірка дала можливість визначити можливості навчальних дисциплін щодо підготовки фахівців до організації етнографічного туризму та формування конкурентоспроможного професіонала.

Із формуванням мотиваційно-ціннісного складника особистості (внутрішньої потреби розвивати етнографічний туризм) простежувалося опанування студентами уявленнями про сутність поняття «етнографічний туризм», етнографічні ресурси світу й України, можливості їх розвитку й популяризації. Отож на даному етапі зреалізовано першу організаційно-педагогічну умову: *активізація мотивації майбутнього менеджера туризму до розвитку етнографічного потенціалу регіону, емоційно-ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності*. Задля цього використано інноваційні технології із традиційними формами й методами навчання у вищій школі.

У зв'язку з тим, що організація етнографічного туризму потребує комплексного підходу, врахування державних стандартів, нормативно-правового регулювання, ліцензування та сертифікації підприємств, просування турпродукту, запропоновано виокремити й доповнити дисципліни циклу професійної та практичної підготовки. А саме: «Організація туризму», «Організація екскурсійної діяльності», «Менеджмент туризму», «Маркетинг у туризмі», «Економіка туристичного підприємства». Такі навчальні предмети повинні інтегруватися з розділами і темами, які неподільно функціонують із організацією етнографічного туризму в Україні. Наступність викладу етнографічно-туристичної інформації в межах зазначених дисциплін повинна зумовлюватися визначеними етапами підготовки майбутніх менеджерів до організації етнографічного туризму.

Наповнення дисциплін етнографічно-туристичним змістом здійснено з урахуванням рекомендацій Н. Фоменко [8] і з реалізуванням таких аспектів підготовки: 1) визначили пріоритетні і специфічні принципи добору і структурування змісту навчання: аксіологічний, рекреаційний, галузево-економічний, діяльнісно-економічний; 2) врахувати загальнокультурний, професійний і спеціальний виміри змісту підготовки студентів до організації етнографічного туризму; 3) основою змісту визначити державний компонент із одночасним урахуванням варіативного компонента, зумовленого регіональними ознаками й особистими інтересами; 4) системність розробленої навчально-програмної документації; 5) забезпечення достатнього рівня відкритості, гнучкості, універсальності, технологічності і діагностичності програмної документації для об'єктивної оцінки якості освітньої підготовки.

Етнографічну інформацію у змісті дисциплін викладено логічно й послідовно, з охопленням специфічних аспектів організації етнографічного туризму, без порушення логіки професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму. При цьому враховано цільову аудиторію, рівень

туристичної інфраструктури окремих історико-етнографічних регіонів України, регіональні органи регулювання туристської діяльності, перспективи створення спеціалізованих туристичних фірм, які могли би розробляти, пропагувати й поширювати з-поміж споживачів етнографічні маршрути. Для здійснення такої діяльності необхідним стало опрацювання інформації з перелічених дисциплін. Водночас така підготовка слугувала теоретичним і практичним підґрунтям для вивчення авторського спецкурсу «Організація етнографічного туризму в Івано-Франківській області: теорія і практика».

Вивчення спецкурсу та дисциплін професійно орієнтованого циклу забезпечило змістове наповнення наступного етапу впровадження розробленої моделі – *когнітивного (V – VI семестри)*, реалізуючи другу організаційно-педагогічну умову: *етнографічне наповнення змістового компонента виокремлених дисциплін*. Унаслідок цього продовжено використання інноваційних методів навчання і форм організації навчальної діяльності студентів. А для аналізу і систематизації одержаної інформації застосовано технології концепт-карт і кола жування, що передбачали групування навчального матеріалу на основі застосування семантичних, образних, ситуативних асоціацій, різних видів схематичної систематизації інформації та орієнтовані на створення професійно значущого мислення майбутнього менеджера, розвитку його пізнавальної мотивації.

Технологія використання традиційних концепт-карт полягала в тому, що на аркуші паперу в центрі відображалася геометрична фігура (овал, прямокутник) з описом основної мети чи поставленої проблеми. Від центрального елемента відходили гілки з визначенням спрямування до головних аспектів порушеної проблеми і далі – до дрібніших підрозділів. Розділи й підрозділи розташовувалися навколо центральної теми. Таку технологію дослідження застосовували під час лекційних і практичних занять.

Технологія колажування забезпечувала створення на заняттях атмосфери творчості, розвивала аналітичне мислення, стимулювала образне бачення дійсності. Методика колажування передбачала: групування образотворчих, звукових, текстових матеріалів навколо ключового поняття за принципом асоціативного нарощування; організацію навчального матеріалу в блок-колаж; навчальну роботу з вивчення предметних матеріалів блоку-колажу.

У процесі вивчення авторського спецкурсу активно використовували технології концепт-карт і колажування. Приміром, за тематикою таких практичних завдань: «Етнографічний туризм», «Скансен як форма організації етнографічного туризму», «Етнографічні фестивалі Прикарпаття» тощо.

Формування *комунікативного компонента* як наступного етапу визначення готовності майбутнього менеджера до організації етнографічного туризму здійснено під час вивчення іноземної мови, спецкурсу й дисциплін професійної та практичної спрямованості. Унаслідок рольових ігор, драматизацій, моделювання комунікативних ситуацій відзначено як необхідність відпрацюванню основних граматичних структур і лексичних одиниць, так і роз'яснення оптимальних мовних тактик, створення можливого сценарію комунікації тощо. Під час обговорень і дискусій важливим є зіставлення різних ціннісно-сміслових зв'язків, особистих позицій, що дає можливість набувати власного досвіду завдяки прилюдним виступам, вслуховуванню в аргументацію співрозмовників, груповій взаємодії та ін.

При цьому зміст навчального матеріалу було спрямовано на формування сучасних уявлень студентів про досліджувані сфери, професійні обов'язки фахівців, уміння давати визначення та формулювати основні поняття туризму, гостинності, інформацію країнознавчого й соціокультурного змісту. У навчальному матеріалі з іноземної мови за обов'язкове розглянуто відображення сучасного стану та напрямів розвитку туристської індустрії в Україні й у світі. У процесі вивчення іноземної мови звернуто увагу на розвиток умінь налагоджувати і підтримувати діалог, а також на формування навичок висловлювати свою точку зору (користуючись доступними засобами іноземної мови), аргументувати думки, вміння слухати і чути партнера у спілкуванні, розпізнавати і адекватно інтерпретувати позиції співрозмовника.

У контексті порушеної проблеми навчальний процес змодельовано на засадах діалогізації, запропоновано майбутнім менеджерам комунікативні ситуації, лекційні матеріали англійською мовою. Професійне спрямування іноземної мови забезпечено етнографічно-змістовим наповненням комунікативних ситуацій, проблемних завдань, ділових ігор, а також нетрадиційних форм занять. Зокрема, було проведено цикл занять англійською мовою з метою вивчення теми «Етнографічний туризм на Прикарпатті», для яких найбільш оптимальним стало презентування етнографічного матеріалу англійською мовою у формі лекції-візуалізації. Принцип наочності забезпечував успішне сприймання і запам'ятовування матеріалу, активізацію навчальної діяльності студентів, виявлення сутності порушених проблем.

На вказаному етапі застосовано такі методичні прийоми навчання: 1) використання найбільш цікавих фактів, простих і яскравих прикладів для висвітлення теоретичних положень; 2) доведення

зв'язку між навчальним матеріалом і практикою, аргументування його значення задля здійснення майбутньої професійної діяльності менеджера туризму; 3) використання наочних посібників і технічних засобів навчання; 4) актуалізація у змісті лекції інформації, яка була необхідною для наступних практичних занять; 5) орієнтація на використовувані джерела інформації зі спрямуванням студентів до самостійного навчання.

У процесі навчання велику увагу відлено роботі з текстами як джерелами необхідних лексичних і термінологічних одиниць, а також новітньої інформації за профілем професійної підготовки. Оскільки мету навчання вбачали у формуванні здатності майбутнього фахівця використовувати іноземну мову, як інструмент реального спілкування в полікультурному суспільному просторі, тексти були автентичними: оригінальні тексти, створювані для реальних умов спілкування, а не для вузько витлумачених навчальних ситуацій, цінні в пізнавальному відношенні, що відображали особливості професії, життя і культури країни, мова якої вивчається. Корисними виявилися використовувані прагматичні тексти, статті із журналів і газет, інтернетресурси, завдання на розуміння змісту тексту, а також творчі завдання, що дозволяли зрозуміти основну ідею, інтерпретувати власне бачення проблеми тощо. Ефективним при цьому стало розглядання передтекстових завдань (скажімо, обговорення питань за темою тексту, прогнозування змісту тексту згідно із заголовком, ілюстраціями тощо), а також завдань після прочитання (передати короткий зміст тексту і висловити власне розуміння основної ідеї, висловити своє ставлення до представленої проблеми, знайти додаткові матеріали тощо).

У створюваних ситуаціях професійного спрямування звернуто увагу на моделювання соціального і предметного змісту майбутньої професійної діяльності. Це допомагає студентам усвідомити її сутність, вимоги до професіонала, подумки побудувати образ фахівця, здатного ефективно виконувати завдання, розробити стратегію дій, спрямовану на досягнення очікуваного результату. До основних видів роботи віднесено розігрування комунікативних ситуацій, обговорення професійно значущих питань, дискусії, а також рольові ігри, драматизації, інтерв'ю.

Під час вивчення спецкурсу, зокрема на практичних заняттях, студентам було запропоновано різноманітні комунікативні ситуації, рольові ігри, які спрямовувалися на формування навичок професійного спілкування, налагодження міжособистісних зв'язків, умінь керувати власним психоемоційним станом у професійно значущих ситуаціях. Задля цього використано рекомендації І. Писаревського та С. Александрової [3] з проектуванням їх на підготовку майбутніх менеджерів з організації етнографічного туризму.

Четвертий етап формувального експерименту – *професійно-діяльнісний* (VII – VIII семестри) – мав на меті *реалізацію суб'єктивної позиції студента під час практичної підготовки до організації етнографічного туризму*. Оскільки менеджера туризму необхідно підготувати до виробничої, організаційно-управлінської та дослідницької діяльності в туристичній галузі, то вказаний процес забезпечують опануванням професійно орієнтованих дисциплін та проходженням різних видів практики. Узагальнення здобутих знань, умінь, досвіду навчально-професійної діяльності ефективно здійснювали засобами інноваційних технологій (ділові ігри, проектні технології, професійні тренінги тощо), а також у процесі комплексної виробничої практики за фахом.

Отож на вказаному етапі акцентовано увагу на практичних аспектах організації етнографічного туризму, проблемах, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності менеджерів туризму. Відтак використано такі методи і форми організації навчання: ділові ігри, проектні технології, професійні тренінги, а також проходження виробничої практики на туристичних підприємствах. Ділова гра є певною мірою імітацією професійної діяльності; у діловій грі відбувається діалог на професійному рівні, зіткнення різних думок і позицій, взаємна критика гіпотез і пропозицій, їх обґрунтування і зміцнення, що веде до виникнення нових знань та уявлень, допомагає набутти досвіду професійної діяльності [10, с. 31].

У процесі формувального етапу експерименту дотримувалися поетапності організації ділових ігор за такими етапами, які подає В. Полуда з метою професійної підготовки фахівців сфери туризму й обслуговування: 1) *підготовчий*: ознайомлення з метою та завданнями ділової гри, її змістом; розподіл ролей, вивчення кожним учасником умов гри та відпрацювання стратегії поведінки (у грі відповідно до отриманої ролі) на наступних етапах; 2) розв'язання професійних ситуацій; 3) оцінка та аналіз відповідей щодо кожної ситуації; 4) підбиття підсумків ділової гри. Аналіз рівня професійної компетентності учасників гри щодо організації й технології роботи служби обслуговування [4, с. 386]. Теми ділових ігор підпорядковано проблематиці власного дослідження і передбачено створення уявних ситуацій професійної діяльності менеджерів із розподілом ролей та дотриманням певних вимог.

Використання в процесі навчання проектних завдань розглянуто як ефективний засіб формування професійних умінь і особистісних якостей майбутніх фахівців. *Проектну технологію* організовано на основі взаємодії студентів у групі, які брали індивідуальну та колективну

відповідальність щодо виконання навчальних завдань. Загалом це створювало умови для взаємодії і співпраці викладача зі студентами, взаємин студентів між собою, також слугувало формуванню навичок роботи в команді. Проектна технологія передбачає розв'язання певної проблеми, її докладну розробку і спрямована на отримання та презентацію результату, який можна застосувати в реальній практичній діяльності. Для досягнення очікуваних результатів у проектній діяльності студентів спонукають до самостійного мислення, використання міжпредметних зв'язків, залучаючи для цього знання з різних дисциплін, їхнього особистого досвіду, необхідних умінь прогнозувати результати різних варіантів розв'язання проблеми і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

У різноманітних видах проектів за результатами дослідження доцільними видаються виконання проектних завдань із фаховою спрямованістю, що становлять для студентів професійний інтерес (приміром, підготовка та презентація етнографічних проектів фірм і компаній сфери обслуговування; розробка рекламних проектів туристських компаній; просування туристської продукції; розробка етнографічних маршрутів; організація та проведення етнографічних екскурсій для різних категорій туристів та ін.). Результати виконаної роботи студенти могли оформлювати у вигляді презентацій з використанням комп'ютерних технологій.

Надзвичайно перспективним вважається сьогодні включення до навчального процесу такого виду практико-орієнтованих технологій, як тренінги – комплекс вправ, що здійснюються планомірно задля формування й удосконалення умінь і навичок ефективної діяльності. Тренінги використано за методикою, яку розроблено на науковій основі під керівництвом кваліфікованого фахівця [5, с. 70]. Під час тренінгу здійснено «навчання через дію». Викладач ставав організатором і консультантом, освітню діяльність будували без повідомлення готових знання, натомість спрямовували студентів на розв'язання типових проблем. Однією із важливих умов успішного використання тренінгу є чітке планування: формулювання теми, виокремлення основних питань, розробку докладного сценарію до кожного з них, установлення часових обмежень та вивчення конкретної проблеми. Важливою умовою успішності під час планування тренінгу є добір матеріалу навчання, який слід розподіляти так, щоб кожне заняття охоплювало *мотивацію, інформаційну частину, практичне застосування знань, повторення*.

Вибір оптимальної для тренінгу техніки залежить від низки чинників: 1) тренінгової програми – якщо студентам необхідно презентувати важливі відомості, використовували інформаційні техніки (лекція в поєднанні із груповими дискусіями); для формування практичних навичок – імітаційні ігри; для усунення технологічних помилок – кейс-стаді. Проте можливими були одночасні поєднання кількох технік; 2) оцінки її ефективності, визначення досягнутих результатів. Критерії оцінювання поділяли на внутрішні та зовнішні. Внутрішні – характеризували особистісний аспект (оцінка корисності тренінгу студентами, демонстрація досягнень у тренінгових вправах тощо). Зовнішні – вплив тренінгу на реальну діяльність (зміни ефективності праці на робочому місці та в роботі підрозділу під час практики).

Узагальнення й практичне застосування отриманих у процесі навчання знань та навичок студентів відбувається під час виробничої практики. На цьому етапі їх ознайомлюють із комплексом типових завдань управлінської, маркетингової, комерційно-технологічної та планово-економічної діяльності певного підприємства туристичного напрямку. Окрім цього, студенти мають виконати вимоги робочої програми щодо проходження виробничої практики, запропоновані їм завдання, дотичні до теми дослідження. Підготовка майбутніх менеджерів туризму до розробки нових етнографічних маршрутів має передбачати ознайомлення їх з принципами, методикою та алгоритмом роботи.

Принципи організації туристичного продукту студенти вивчають під час опанування спецкурсом, зокрема: безпека (усіх складників туру і на всіх етапах його проходження); комфортність (задоволення життєвих потреб у проживанні, харчуванні, транспортуванні та інших послугах на рівні (по можливості) не нижчому аніж на постійному місці проживання), тобто забезпечення якісного обслуговування під час подорожування; ергономічність (відповідність турпродукту та його складників потребам туриста); достатність послуг, що пропонуються для задоволення потреб туриста під час подорожі, для реалізації мети мандрівки; категоріальна відповідність (всі складники туру повинні відповідати заявленому класу обслуговування); конкурентоздатність (забезпечення прибутковості в діяльності турфірми) [1, с. 24].

Методика розробки туру ґрунтується на логічності побудови траси маршруту із урахуванням вищезазначених принципів. При цьому менеджери домагаються забезпечення синхронності роботи постачальників і посередників, залучених до обслуговування туристів. Для того, щоб узгодити зусилля колективу турфірми, зменшити час на проведення підготовчої роботи, технологію створення етнографічного туру слід описувати із зазначенням видів робіт, які має виконувати кожен учасник виробничого процесу. Далі студенти мають керуватися методичними рекомендаціями щодо проходження практик для етапів розробки нового маршруту: 1) перевірка наявності етнографічних

ресурсів у регіоні, інфраструктури надання послуг та встановлення адекватності інформації, що надійшла раніше; 2) дослідження ринку потенційного попиту (специфіка цільової аудиторії); 3) пошук партнерів-постачальників товарів та послуг (етнографічний продукт); 4) підготовка угод (контрактів) про співробітництво з постачальниками турпослуг та реалізаторами турпродукту (турагентами) і проведення перемовин; 5) інформаційно-методичне забезпечення туру (складання програми перебування, інформаційних листів, калькуляції, паспорта туристичного маршруту тощо); 6) реклама і реалізація етнографічних турів споживачам; оформлення документів для здійснення подорожі; 7) підготовка та призначення кадрів на маршрут; 8) безпосереднє обслуговування туристів і контроль за наданням певної кількості та якості послуг, інших видів робіт.

Висновки... В експериментальних умовах упровадження розробленої моделі доведено, що ефективність професійної підготовки менеджерів з етнографічної туристичної діяльності досягається комплексним підходом до організації навчального процесу у вищому освітньому закладі. На формульованому етапі експерименту теоретично й методично обґрунтовано зміст, форми й методи всіх складових частин навчальної діяльності

Реалізація етнографічного контексту професійно-орієнтованих дисциплін стало першою складовою частиною етапу підготовки менеджерів – мотиваційно-ціннісною. Вивчення спецкурсу та дисциплін професійно-орієнтованого циклу забезпечило змістове наповнення другої частини етапу впровадження власної моделі – когнітивної. Розвиток комунікативно-організаційних здібностей стало основою третьої складової частини етапу – комунікативної. Четверта професійно-діяльнісна складова частина забезпечила реалізацію суб'єктивної позиції студентів під час практичної підготовки до організації етнографічного туризму, а також демонстрацію сформованості в майбутнього менеджера складників готовності до туристичної діяльності.

Результати формульованого етапу експериментування засвідчили доцільність та ефективність цілеспрямованої підготовки майбутніх менеджерів до організації етнографічного туризму у вищих навчальних закладах відповідно до розробленої моделі, оскільки її реалізацію забезпечили очікувані, об'єктивні і статистично значущі результати.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо дослідження та узагальнення досвіду розробки профілів компетентностей менеджерів туризму країн ЄС, з метою їх подальшого впровадження в систему підготовки персоналу туристичної галузі України.

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Любіцева О.О. Методика розробки турів. Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2003. 104 с./ Liubitseva O.O. *Metodyka rozrobky turiv (The Tours' Development Methods)*, Navchalnyi posibnyk, 2003, 104 p. [in Ukrainian].
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: [навчальний посібник]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с./ Ortynskyi V. L. *Pedahohika vyshchoi shkoly (Pedagogy of Higher School)*, Navchalnyi posibnyk, 2009, 472 p. [in Ukrainian].
3. Писаревський І. М., Александрова С.А. Професійно-комунікативна компетентність (в туризмі): підручник / І. М. Писаревський, Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2010. 230 с./ Pysarevskiy I. M. *Profesiino-komunikatyvna kompetentnist (v turyzmi) (Professional-Communicative Competence (in Tourism))*, pidruchnyk, Kharkiv: KhNAMH, 2010, 230 p. [in Ukrainian].
4. Полуда В.В. Педагогічний досвід використання професійно-орієнтованої ділової гри як засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців з готельного обслуговування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Вінниця, 2013. С. 385–387. / Poluda V.V. *Pedahohichniy dosvid vykorystannia profesiino-orientovanoi dilovoi hry yak zasib formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv z hotelnoho obsluhovuvannia (Pedagogical Experience of the Use of Professional-Oriented Business Game as a Means of Forming the Professional Competence of Future Specialists in Hotel Industry)*, *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy; Vinnytsia, 2013, pp. 385–387. [in Ukrainian].**
5. Пугачев В.П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом. М.: Аспект Прес, 2000. 285 с./ Puhachev V.P. *Testy, delovye igrы, treningi v upravlenii personalom (Tests, Business Games, Trainings in Human Resources Management)*, Aspekt Pres, 2000, 285 p. [in Russian].
6. Радченко І. Технології concept mapping та mind mapping у контексті інформаційно-дидактичного середовища [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2010/1/visnuk_13.pdf / Radchenko I. *Tekhnologii concept mapping ta mind mapping u konteksti informatsiino-dydaktychnoho seredovishcha (Technologies for Concept Mapping and Mind Mapping in the Context of the Information-Didactic Environment)*, URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2010/1/visnuk_13.pdf. [in Ukrainian].
7. Федорченко В. К. Теоретичні та методологічні засади підготовки фахівців для сфери туризму. Київ: Видавництво «Слово», 2004. 278 с./ Fedorchenko V. K. *Teoretychni ta metodolohichni zasady pidhotovky fakhivtsiv dlia sfery turyzmu (Theoretical and Methodological Principles of Training Specialists in the Tourism Sphere)*, Kyiv, Vydavnytstvo «Slovo», 2004, 278 p. [in Ukrainian].

8. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти: навч. посібн. К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. 216 с./ Fomenko N. A. Pedagogika vyshchoi shkoly: metodolohiia, standartyzatsiia turystskoi osvity (*Higher School Pedagogy: Methodology, Standardization of Education in Tourism*), Navchalnyi posibnyk, Vydavnychi Dim «Slovo», 2005, 216 p. [in Ukrainian].

9. Фоменко Н. А. Теоретико-методичні засади формування стандартів освіти у сфері туризму: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. К., 2012. 42 с./ Fomenko N. A. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia standartiv osvity u sferi turizmu (*Theoretical and Methodological Principles of Formation of Educational Standards in the Field of Tourism*), 2012, 42 p. [in Ukrainian].

10. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. К.: Вища школа, 2004. 206 с./ Shcherban P. M. Navchalno-pedahohichni hry u vyshchyykh navchalnykh zakladakh (*Educational and Pedagogical Games in Higher Educational Establishments*), Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv, Vyshcha shkola, 2004, 206 p. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «18» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «15» листопада 2017 р.

Рецензенти:

Великий В. – доктор історичних наук, професор

Лисенко Н. – доктор педагогічних наук, професор

Вовчок Ярослав – доцент кафедри іноземних мов і країнознавства факультету туризму ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: vovyaroslav@gmail.com

Vovchok Yaroslav – assistant professor of the Foreign Languages and Country Studies Department of SHEE «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University», candidate of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: vovyaroslav@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Вовчок Я. Ефективність професійної підготовки менеджерів етнографічного туризму за умов експериментального навчання. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 33–40.

Vovchok Ya. Efficiency of Professional Training of Ethnographic Tourism Managers under Experimental Learning Conditions. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 33–40.

УДК 378.014(045)

ОЛЕКСАНДР ГАЛУС,

доктор педагогічних наук, професор

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

OLEKSANDR HALUS,

doctor of pedagogical sciences, professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/0000-0002-1894-3141

Формування управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту

Formation of Managerial Culture of the Future Engineers of Railway Transport

У статті здійснено аналіз теоретико-практичних підходів щодо формування управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту. З'ясовано сутність понять «культура», «професійна культура», «управлінська культура», «управлінська культура майбутніх інженерів залізничного транспорту». Проаналізовано особливості, елементи, показники оцінювання рівня управлінської культури. Вагоме місце у формуванні управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту належить позааудиторній роботі. Акцентовано увагу на значенні створення кожним студентом власного професійного портфоліо. Психологічна служба закладу вищої освіти, виконуючи дослідницьку, діагностичну, організаційну, консультативну, просвітницьку, стимулювальну, адаптивну та інші функції, належним чином сприяє формуванню управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту. Цьому процесу сприяє впровадження інноваційних масових, групових та індивідуальних форм позааудиторної роботи.

Ключові слова: *культура, професійна культура, управлінська культура, майбутній інженер залізничного транспорту, позааудиторна робота, портфоліо, психологічна служба, форми роботи.*

The article analyzes theoretical-practical approaches to the formation of managerial culture of the future engineers of railway transport. The essence of the concepts «culture», «professional culture», «managerial culture», «managerial culture of the future railway engineers» has been clarified. The peculiarities, elements, indicators of evaluation of the level of management culture have been analyzed. The important place in the formation of managerial culture of the future engineers of railway transport